

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מראשיתה עד הכיבוש הצלבני

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(40×1)	—	40 נקודות
פרק שני	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שלישי	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק רביעי	—	(5×4)	—	<u>20 נקודות</u>
סה"כ	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: לפני שתענה, קרא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 בשאלון מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
בעמוד 8 בשאלון מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה. האתרים מסודרים לפי תקופות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

השאלות

- שים לב:** (1) בעמוד 8 מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
 (2) בעמוד 9 מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה.
 (3) בכל פרק ענה על השאלות לפי ההוראות.
 בשאלות שבחרת ענה על כל סעיפי השאלה (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-2.

1. המרד הגדול בירושלים

- א.** ציין והסבר שלוש סיבות לפרוץ המרד הגדול ברומאים. (12 נקודות)
ב. לפניך קטע מספרו של יוסף בן מתתיהו "תולדות מלחמת היהודים ברומאים".
 [...] הגיעה מלחמת האחים בירושלים לשיא חדש, והייתה [למריבה] בין שלוש סיעות: שכן אחת [משתי הסיעות] התפלגה, ושני הפלגים פנו זה נגד זה [...] לא יטעה אדם אם יאמר כי מן המריבה נולדה מריבה חדשה, [שהשתוללה] כפי שמשתוללת חיה באין לה טרף מן החוץ, ולבסוף [היא] טורפת את בשרה שלה.

(יוסף בן מתתיהו, **תולדות מלחמת היהודים ברומאים**, עמוד 439, תרגום: ל' אולמן)

תאר שלוש אירועים שהתרחשו בירושלים בזמן המצור וקשורים לסכסוך בין הקבוצות השונות בעיר. (8 נקודות)

- ג.** לפניך רשימה של חמישה אירועים חשובים שהתרחשו במערכה על ירושלים. כתוב במחברתך את האירועים לפי סדר התרחשותם, מן המוקדם למאוחר.
 בחר בשניים מן האירועים והסבר את חשיבותם.

- שרפת בית המקדש
- כיבוש האנטוניה
- הפסקת הקרבה של קרבן התמיד במקדש
- כיבוש העיר העליונה
- הבקעת החומה השלישית

(10 נקודות)

- ד.** לפניך עוד קטע מספרו של יוסף בן מתתיהו "תולדות מלחמת היהודים ברומאים".
 לאחר שהרגו הרומאים או לקחו בשבי כל מי שנראו לעין, החלו לחפש את המסתתרים במחילות: ביקעו את הקרקע והרגו את כל מי שנתקלו בו.

(יוסף בן מתתיהו, **תולדות מלחמת היהודים ברומאים**, עמוד 559, תרגום: ל' אולמן)

האם יש ממצאים ארכאולוגיים שתומכים בתיאור זה? אם כן — תאר אותם. (10 נקודות)

/המשך בעמוד 3/

2. זיקת היהדות והאסלאם לירושלים

- א.** החשיבות שתייחס היהדות לירושלים נרמזת כבר בספר בראשית.
- קרא את הפסוק שלפניך. ציין מהו האירוע שבעקבותיו נאמרו הדברים, והסבר את משמעותם.
- ב.** לפניך פסוקים מן המקרא המעידים על החשיבות של ירושלים לעם ישראל בתקופת המקרא, ועל פעולות שנעשו לחיזוק העיר.
- בחר שלושה מן הפסוקים, והסבר במה מתבטאת בכל אחד מהם הזיקה של עם ישראל לעיר ו/או פעולה שנעשתה לחיזוק העיר.
- I שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בָּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל־זָכוֹר, אֶת־פָּנָיו ה' אֱלֹהֵיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר (דברים, טז, 16).
- II וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמִּצְדָּה וַיִּקְרָא־לָהּ עִיר דָּוִד וַיֵּבֶן דָּוִד סָבִיב מִן־הַמְּלֹא וּבֵיתָהּ (שמואל ב, ה', 9).
- III וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבְּעָלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שָׁם ה' צִבְאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרִבִּים עָלָיו (שמואל ב, ו', 2).
- IV וַיִּמְשְׁחוּ אֹתוֹ צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתַן הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ בְּגָחוֹן וַיַּעֲלוּ מִשָּׁם שְׁמֹחִים וַתֵּהֶם הַקָּרְיָה הוּא הַקּוֹל אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם (מלכים א, א, 45).
- V אֹז יִקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־וָקָנִי יִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־ה' מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן. וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים בָּתָּח הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (מלכים א, ח, 1-2).
- VI כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד (תהלים, קכב, 5).
- (9 נקודות)

(שים לב: המשך סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

/המשך בעמוד 4/

ג. לפניך מקור המתייחס לקדושת ירושלים באסלאם. קרא אותו וענה על השאלה שאחריו.

יִשְׁתַּבַּח שְׁמוֹ שֶׁל הַמַּסִּיעַ אֶת עַבְדּוֹ בַּלַּיְלָה מִן הַמִּסְגָּד הַקָּדוֹשׁ אֶל הַמִּסְגָּד הַקִּיצוֹן אֲשֶׁר נִתְּנוּ
בְּרַכְתָּנוּ עַל סְבִיבוֹתָיו, לְמַעַן נִרְאֶה לוֹ אֶת אוֹתוֹתֵינוּ.

מהיכן לקוח קטע זה? הצג את הזיהוי המקובל של שני האתרים המודגשים בקו בקטע,
וציין היכן הם ממוקמים. (10 נקודות)

ד. האם ירושלים הייתה עיר חשובה בתקופה האומיית? נמק. הצג ממצאים מתקופה זו
לביסוס הנימוק.

(10 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

פרק שני (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 3-4.

3. כיבוש ירושלים בימי הבית הראשון**א.** בתום שבע וחצי שנות מלוכה בחברון, העביר דוד את בירתו לעיר יבוס, היא ירושלים.הסבר שתי סיבות שבגללן בחר דוד בירושלים לעיר בירה. (8 נקודות)**ב.** בקטע שלפניך מתואר כיבוש ירושלים בידי דוד.

וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאֶנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל־הַיְבֹסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֹא־תָבֹא הִנֵּה, כִּי אִם־
הַסִּירְךָ הָעוֹרִים וְהַפְסָחִים לֹא־יָבֹא דָוִד הִנֵּה. וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד.
וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל־מִכָּה יְבֹסִי וַיַּגַּע בְּצַנּוֹר וְאֶת־הַפְסָחִים וְאֶת־הָעוֹרִים שְׁנוּאֵי נֶפֶשׁ דָּוִד
עַל־כֵּן יֹאמְרוּ עָוָר וּפְסָח לֹא יָבֹא אֶל־הַבָּיִת (שמואל ב, ה, 6-8).

הצג אחד מן ההסברים לביטוי "העוורים והפסחים".

הצג את ההסבר שהיה מקובל במחקר בעבר לביטוי "ויגע בצינור", והסבר מדוע הסבר זה פחות מקובל היום במחקר.

(12 נקודות)

4. מפעלי מים בירושלים בימי הבית השני

צריכת המים בירושלים בימי הבית השני הייתה גדולה יותר מאשר בימי הבית הראשון, וכדי לספק אותה נבנו מפעלי מים חדשים.

א. ציין שתי סיבות לעלייה בצריכת המים. הסבר גורם גאוגרפי אחד שהקשה על מימוש התכנית להגדיל את אספקת המים לירושלים. (10 נקודות)**ב.** לפניך רשימה של שבעה אתרים הקשורים למערכת אספקת המים של ירושלים בימי הבית השני. **בנספח א'** מוצגת מפה של מערכת זו, ובה מסומנים חלקים של המערכת בספרות 1-8.

בחר בחמשה אתרים מהרשימה, ולכל אחד מהם קבע מהי הספרה שמציינת אותו. האתרים:

— האמה העליונה

— האמה התחתונה

— אמת הערוב

— אמת הביאר

— ברכות שלמה

— ברכת המגדלים

— בורות המים בהר הבית

— ברכת ממילא (10 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 5-7.

5. נספח ב'

- א. זהה את האתר הנראה בתמונה שבנספח ב' וכתוב למה הוא שימש.
תאר שלושה מאפיינים של אתרים מסוג זה בימי הבית הראשון. (12 נקודות)
- ב. ציין את מיקומו של האתר, והסבר מה אפשר ללמוד ממיקום זה על גבולות ירושלים בימי הבית הראשון. (8 נקודות)

6. נספח ג'

- בנספח ג' מסומנים שני מבנים בחצים.
א. ציין את השמות של שני המבנים, והסבר את שמם.
ציין שני רכיבים אדריכליים או עיטוריים של כל אחד משני המבנים. (סך הכול – ארבעה מאפיינים). (12 נקודות)
- ב. מהו האתר שבו ממוקמים מבנים אלה?
האם המבנה הפיזי והתפקיד של אתר זה היו שונים בתקופה שקדמה להקמת המבנים? הסבר את דברך. (8 נקודות)

7. נספח ד'

- א. זהה את האתר הנראה בתמונה שבנספח ד' והסבר את שמו.
ציין את מיקומו של האתר וכתוב למה שימש בעבר. (10 נקודות)
- ב. באזור של אתר זה נמצאו ממצאים ארכאולוגיים נוספים הקשורים לאתר.
תאר אחד מן הממצאים האלה, והסבר את הקשר שלו לאתר. (10 נקודות)

פרק רביעי — מושגים (20 נקודות)

הסבר ארבעה מן המושגים 8-15 (לכל מושג — 5 נקודות).

שים לב: בהסבר המושג התמקד:

— בהגדרה

— במידע החשוב ביותר

— בהרחבה או בהדגמה

8.	המבנה המדורג	12.	החקרא
9.	המילוא	13.	יוסף בן מתתיהו
10.	נקבת חזקיהו	14.	הלגיון העשירי
11.	תקופת שיבת ציון	15.	הגאונים

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים

(מן המאוחרת ביותר לקדומה ביותר)

השנים	התקופה
מאז 1967	ירושלים המאוחדת
1967-1948	ירושלים החצויה
1948-1917	תקופת המנדט
1917-1801	המאה ה־19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800-1517	התקופה העות'מאנית
1517-1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260-1099	התקופה הצלבנית
1099-638	התקופה הערבית (התקופה המוסלמית הקדומה)
638-324	התקופה הביזנטית (תקופת התלמוד)
324-70	התקופה הרומית המאוחרת (תקופת המשנה)
63 לפנה"ס - 70 לספירה	שלהי ימי בית שני ותקופת בית הורדוס (התקופה הרומית המוקדמת)
332-63 לפנה"ס	התקופה ההלניסטית (תקופת בית שני / התקופה החשמונאית)
538-332 לפנה"ס	שיבת ציון (תקופת בית שני / התקופה הפרסית)
586-538 לפנה"ס	התקופה הפרסית
928-586 לפנה"ס	ממלכת יהודה (תקופת בית ראשון / תקופת הברזל)
1000-928 לפנה"ס	הממלכה המאוחדת (התקופה הישראלית / תקופת הברזל)
1200-1000 לפנה"ס	תקופת השבטים ומלכות שאול
עד 1200 לפנה"ס	תקופת הברונזה / התקופה הכנענית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

ימי בית ראשון

- שטח G
- מערכת פיר וורן
- חפירות העופל של אילת מזור
- החומה הרחבה
- המגדל הישראלי
- כתף הינום
- מוזיאון ארצות המקרא (רשות)

ימי בית שני

- הרובע ההרודיאני ובית המידות
- בית קתרוס ("הבית השרוף")
- חפירות הכותל המערבי והדרומי
- ברכת השילוח, הרחוב ההרודיאני ותעלת הניקוז

התקופה המוסלמית

- כיפת הסלע (תצפית מבחוץ)
- ארמונות בית אומייה

נספח א' (לשאלה 4) מפעלי מים באזור ירושלים בימי בית שני

